

C.D. FORTUNESCU, PERSONALITATE MARCANTĂ A VIETII CULTURALE DIN OLTENIA

ILEANA CIOAREC*, LAURA-ANTOANETA SAVA**

Abstract: C.D. Fortunescu was born on the 28th of October 1874, in Craiova. He graduated from Carol I High-School from Craiova and the Faculty of Letters and Philosophy of the University of Bucharest. After graduation, he returned to Craiova, where he worked as a French teacher at Carol I High-School and the Military High-School. In 1931 he held the position of general secretary within the Ministry of Public Instruction. In Craiova, he founded several cultural magazines: *Gazeta școalei*, *Lumina satelor*, *Năzuința*. The most outstanding accomplishments of C.D. Fortunescu remain the founding of *Prietenii Științei – Friends of Science Society* and *Arhivele Olteniei* magazine.

Key words: C.D. Fortunescu, personality, teacher, magazine editor, *Arhivele Olteniei*.

Constantin D. Fortunescu s-a născut la 28 octombrie 1874, la Craiova. În legătură cu numele părinților, există încă numeroase controverse. În certificatul de naștere emis la 28 octombrie 1874 se menționează că era fiul Anicăi Gheorghe Dobrescu, în vârstă de 28 de ani, servitoare, domiciliată în Craiova, strada Bucovăț, nr. 283, mahalaua Dorobăntia¹. La 1 septembrie 1879, Dimitrie S. Fortunescu și Johanna-Iosefina s-au adresat Tribunalului județului Dolj cerând rectificarea certificatului de naștere al lui Nicolae Fortunescu, pe motiv că acesta conținea unele date inexacte. Cei doi menționau că, Constantin Zătreanu, cel care îndeplinea funcția de ofițer al stării civile, în anul 1874, trecuse greșit la numele mamei pe Anica Gheorghe Dobrescu și nu pe Iohanna-Iosefina, așa cum era în realitate². În ambele certificate de naștere a fost înregistrat cu numele de Nicolae. Mai târziu,

---

* Cercetător științific III dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane „C.S. Nicolăescu-Plopșor”, Craiova; e-mail: ileanacioarec@yahoo.com

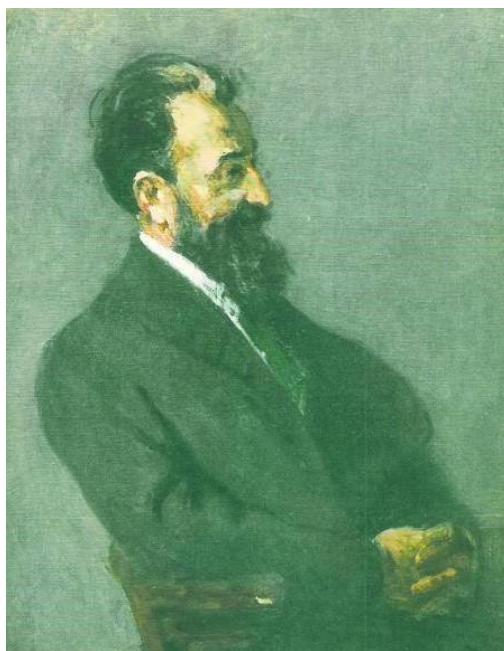
** Cercetător științific III dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane „C.S. Nicolăescu-Plopșor”, Craiova; e-mail: savaantoaneta@yahoo.com

¹ ANSJ Dolj, Colecția Registrelor de Stare Civilă. Registru pentru născuți pe anul 1874, comuna Craiova, 1874, f. 81v.; Ioan Anastasia, *C.D. Fortunescu – un spirit polivalent. Studiu monografic*, Craiova, Editura Aius, 2007, p. 15.

² ANSJ Dolj, Colecția Registrelor de Stare Civilă. Registru pentru născuți pe anul 1879, comuna Craiova, 1879, f. 56v–57.

după anul 1881, a primit și numele de Constantin pentru a nu fi confundat cu celălalt frate al său Nicolae³.

Acest paralelism al numelor a fost folosit și speculat în mod scandalos pe tot parcursul vieții lui C.D. Fortunescu, prin numeroase articole în presa vremii. Astfel, organul independent de presă „Depeșa” a declanșat un act puternic împotriva profesorului craiovean. La sfârșitul anului 1935, un anume Brenner⁴, reprezentant al acestei publicații, a adresat o petiție Parchetului Dolj, cerând să fie verificată substituirea de nume a lui C.D. Fortunescu⁵. În perioada 1 ianuarie 1936–15 mai 1937, profesorului craiovean i-a fost intentat proces, fiind acuzat de substituire de nume, fals în acte publice și drepturi câștigate ilicit pe baza actelor de stare civilă⁶. Din lipsă de probe, Tribunalul Dolj a clasat dosarul. De fals de identitate nu a fost acuzat numai C.D. Fortunescu ci și soția acestuia, Ana Reutter. Despre aceasta, reprezentanți ai aceluiași ziar susțineau că este „spioană jidoafcă, intrată în țară fără pașaport”⁷.

Fig. 1. Portretul lui C.D. Fortunescu de Eustațiu Stoenescu (apud Florea Firan, *Presa craioveană 1838–2007*, Craiova, Fundația –Editura Scrisul Românesc, 2007, p. 140).

³ Ioan Anastasia, *op. cit.*, pp. 15–16.

⁴ Despre acest Brenner, C.D. Fortunescu menționa, în scrisoarea din 4 aprilie 1937, trimisă lui Nicolae Iorga, că fusese condamnat de două ori de Parchetul General din Galați pentru furt și calomnie (ANSJ Dolj, Fortunescu D. Constantin, Pachet II, dosar 133/1937, f. 1).

⁵ Ioan Anastasia, *op. cit.*, p. 16.

⁶ *Ibidem.*

⁷ ANSJ Dolj, Fortunescu D. Constantin, Pachet II, dosar 133/1937, f. 1.

C.D. Fortunescu și-a început, în anul 1881, studiile la Școala primară de băieți nr. 2 Regele Ioanițiu, avându-i ca dascăli pe Ion Murgășianu, M. Marinescu, I.D. Șerbănescu, Th. Sănișlăvescu, D. Gerotă și I.V. Pârvulescu⁸. Cursurile gimnaziale și liceale le-a urmat la Liceul Carol I din Craiova, în perioada 1885–1893. Atmosfera impresionantă din prima zi de școală l-a marcat profund, așa cum însuși avea să mărturisească mai târziu: „Cu tata, dar, de mână, am intrat în grădina în mijlocul căreia, îmbrăcat în odăjdii la fel cu stofa de pe masa din față-i, un popă făcea feștanie. Lângă el, profesorul Bombăcilă, cel care îndeplinea funcțiunile de director, în lisa celebrului Fontantini. Ceva mai încolo, făceau ocolul mesei ceilalți profesori, mai toți, și elevii câteva sute. M-a impresionat că printre elevi erau vreo câțiva bărbați în toată firea, tineri cu mustați mijind, copilandri mulți și destui copii de zece ani ca mine. Tata m-a prezentat lui Bombăcilă, zicând: Uite ăsta e primogenitul meu, ți-l dau în primire! Apoi s-a dus, iar eu am luat loc printre copiii cei de potrivea mea. Și după ce ne-au stropit cu aghiasmă, ne-au zis să mergem fiecare la casele noastre. Cei vechi, foarte liniștiți, au pornit unde știau că le este dat. Cei noi au dat busna în coridor, până ce pedelul ne-a îndreptat spre sala clasei întâi. O odaie încăpătoare, cu pereții spoiți în var, și plină de niște bănci lungi și grele, înegrite de vreme. În față-le ca de strajă se ridica o catedră cât un munte de stejar, și care ca să te sui trebuia să calci trei trepte ce săltau ca și clapele unui clavier”⁹. Viața de elev nu a fost una tocmai ușoară. A fost nevoit să repete clasa a V-a liceală din cauza corigențelor de la limbă română, limbă latină, limbă elenă și matematică¹⁰.

În anul 1893 s-a înscris la Facultatea de Litere și Științe a Universității din București pe care a absolvit-o, așa cum rezultă din diploma de licență nr. 3793, în anul 1897¹¹. A avut ca profesori nume mari ale culturii românești precum: Titu Maiorescu, B.P. Hașdeu, G.L. Frollo, Ioan Bogdan, Nicolae Iorga, Grigore Tocilescu, Dimitrie Onciu, V.A. Urechia, D. Evolceanu, Constantin Rădulescu-Motru, Ovidiu Densușianu, Constantin Erbiceanu, Alexandru Odobescu¹². Și-a redactat lucrarea de licență, *Originile și începuturile tragediei eline*, sub îndrumarea cunoscutului istoric și teolog român, viitorul membru al Academiei Române, Constantin Erbiceanu¹³, primind pentru aceasta distincția *Cum laude*¹⁴.

În anul 1908, în timp ce ministru al învățământului era Spiru Haret, C.D. Fortunescu a fost trimis bursier la Paris, pentru a se specializa în limba și literatura franceză. A rămas în capitala Franței timp de opt luni¹⁵.

După absolvirea cursurilor Universității din București, C.D. Fortunescu a fost numit, în toamna lui 1897, profesor „cu titlul provizoriu” de limbă franceză la

⁸ Ioan Anastasia, *op. cit.*, p. 18.

⁹ *Ibidem*, p. 19.

¹⁰ *Ibidem*, p. 20.

¹¹ ANSJ Dolj, Fortunescu D. Constantin, Pachet I, dosar 3/1901, f. 1.

¹² Ioan Anastasia, *op. cit.*, p. 20.

¹³ *Ibidem*, p. 20–21.

¹⁴ ANSJ Dolj, Fortunescu D. Constantin, Pachet I, dosar 3/1901, f. 1.

¹⁵ *Ibidem*, Pachet II, dosar 8/1920, f. 4v.; Ioan Anastasia, *op. cit.*, p. 22.

Colegiul Național Carol I din Craiova¹⁶. Opt ani mai târziu, prin Decretul regal nr. 4081 din 10 decembrie, a primit titlul de profesor „definitiv” pentru disciplinele limba română (principal) și limba franceză (secundar)¹⁷. A predat la această prestigioasă instituție de învățământ până în 1937, când a fost nevoit să se pensioneze. În perioada în care și-a desfășurat activitatea didactică la Colegiul Național Carol I a întreprins cu 24 de elevi o excursie în Ungaria, Austria și Italia, vizitând orașe precum: Budapesta, Fiume, Viena, Florența, Pisa, Milano, Veneția, Ancona, Napoli¹⁸.

C.D. Fortunescu a pus un accent deosebit pe crearea unei culturi generale solide pentru elevii pe care îi pregătea. În acest sens, el a organizat numeroase spectacole, concerte și cercuri de limbi străine. În toamna anului 1902 a înființat un cerc de lectură franceză prin care se urmărea „să se dezvolte în școli gustul citirii sănătoase și alese, punându-se la îndemână cărți utile, instructive și atrăgătoare, potrivit vârstei și cunoștințelor lor”¹⁹. Periodic, sub bagheta sa, se desfășurau o serie de conferințe la care erau invitați să susțină comunicări nume mari ale vieții culturale oltene²⁰. C.D. Fortunescu a pus un accent deosebit și pe crearea unor relații cât mai strânse între profesori și elevi. La 24 martie 1902, el a înființat societatea „Cooperațiunea școlară” care își propunea să realizeze „o mai mare apropiere între elevi și profesori, pentru a facilita acestora din urmă îndeplinirea misiunii de educatori și institutori ai celor dintâi”²¹.

O atenție deosebită a acordat C.D. Fortunescu și editării de manuale școlare. În anul 1903 a publicat *Manualul de limbă franceză pentru clasa a IV-a secundară*. Fiecare lecție cuprindea, așa cum avea să menționeze autorul său, „o bucată de lectură”, „un dicționar privind întregul conținut al textului”, „câteva exerciții de gramatică” și „exercițiile pentru temele de acasă”. Textele din manual erau diferențiate „pentru fete” și „pentru băieți”²². În anii următori, a editat manualele pentru clasele a II-a și a III-a secundare, clasa a IV-a a școlilor superioare normale și profesionale și clasa a V-a de liceu²³, primind pentru acestea, în anii 1920 și 1921, premiul Academiei Române²⁴.

¹⁶ ANSJ Dolj, Fortunescu D. Constantin, Pachet I, dosar 14/1904, f. 1; Viorica Cernătescu, *Începutul studiului limbii franceze în cadrul liceului „N. Bălcescu” din Craiova*, în vol. *Omagiu Liceului „Nicolae Bălcescu” din Craiova la cea de-a 160-a aniversare*, Craiova, 1977, p. 406.

¹⁷ ANSJ Dolj, Fortunescu D. Constantin, Pachet I, dosar 15/1907, f. 1.

¹⁸ Ioan Anastasia, *op. cit.*, p. 22; ANSJ Dolj, Fortunescu D. Constantin, Pachet II, dosar 13/1914, f. 1.

¹⁹ Viorica Cernătescu, *op. cit.*, p. 406.

²⁰ Ioan Anastasia, *op. cit.*, p. 12.

²¹ Nicolae A. Andrei, *Istoria învățământului din Craiova*, vol. II 1864–1918, Craiova, Editura Alma, 2005, p. 73.

²² Ioan Anastasia, *op. cit.*, p. 24–25.

²³ *Ibidem*, p. 24.

²⁴ Nicolae Andrei, *Constantin D. Fortunescu (1874–1965). Contribuții la cunoașterea istoriei cărții și tiparului în Țările Române*, în vol. *Valori bibliofile din patrimoniul cultural național*, nr. 15 (2008), pp. 11–16; Nicolae Băciut, *O istorie a literaturii române contemporane în interviuri*, vol. I, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2005, p. 64.

În anii școlari 1920–1921 și 1934–1935 C.D. Fortunescu a predat și limba română la Liceul Militar D. A. Sturdza din Craiova²⁵.

C.D. Fortunescu, în perioada cât a activat ca profesor, a încercat să atragă atenția autorităților române, atât prin studiile pe care le-a publicat în numeroase reviste din țară cât și prin prelegerile pe care le-a susținut în cadrul conferințelor organizate în diverse regiuni ale țării, asupra problemelor cu care se confrunta învățământul. În articolele din reviste precum „Școala Basarabiei”, „Cele trei Crișuri”, „Anuarul Societății școlare Gr. Alecsandrescu”, „Gazeta școlară”, „Lumea universitară” C.D. Fortunescu aducea în discuției problemele de metodică și de organizare cu care se confruntau cadrele didactice²⁶.

În aprilie 1931, a fost numit secretar la Ministerul Instrucțiunii Publice. A exercitat această funcție doar câteva luni, deoarece în octombrie, același an, datorită presiunilor politice la care a fost supus a fost nevoit să demisioneze²⁷. Constantin Argetoianu i-a cerut lui C.D. Fortunescu să retragă de la Parchetul județului Dolj actele pe care le depusese și în care îl acuza pe directorul Colegiului Carol I, Nicolae Balaban, de deturnare de fonduri²⁸. Refuzul lui C.D. Fortunescu, de a renunța la proces, l-a determinat pe Constantin Argetoianu să se adreseze lui Nicolae Iorga, prietenul și susținătorul profesorului craiovean. Spera, în acest fel, că Fortunescu va renunța la proces. În ciuda tuturor insistențelor lui Nicolae Iorga, profesorul craiovean nu și-a schimbat decizia²⁹. Eșuarea încercării marelui istoric de a-l convinge pe C.D. Fortunescu să retragă de la Parchet actele depuse, l-a determinat pe Constantin Argetoianu să devină din ce în ce mai virulent. Într-o ședință a Parlamentului, acesta l-a acuzat pe profesorul craiovean că în perioada în care a fost secretar general la Ministerul Instrucțiunii Publice a folosit o parte din veniturile ministerului în interes propriu³⁰. O scrisoare care conținea aceleași acuzații a fost trimisă de Constantin Argetoianu și regelui³¹.

C.D. Fortunescu a acționat și pentru înființarea unor reviste de cultură în orașul Craiova.

La 1 decembrie 1905, a editat revista literar-științifică „Craiovița”³², al cărei scop era, potrivit fondatorului ei, dezvoltarea literaturii române. Deși a avut o

²⁵ ANSJ Dolj, Fortunescu D. Constantin, Pachet II, dosar 8/1920, f. 1–4v

²⁶ Ioan Anastasia, *op. cit.*, p. 27.

²⁷ ANSJ Dolj, Fortunescu D. Constantin, Pachet II, dosar 29/1931, f. 1.

²⁸ Nicolae Balaban era acuzat că în perioada în care fusese director la Liceul Carol I din Craiova delapidase din bugetul instituției de învățământ craiovene suma de, 42.000 de lei. La acestea se adăugau alte 3.500.000 de lei pe care fostul director le cheltuisese ilegal. C.D. Fortunescu menționa într-o scrisoare adresată regelui Carol al II-lea, în anul 1937, că Nicolae Balaban se făcea vinovat și de „numeroasele acte de sadică brutalitate față de școlari și viața a doi dintre aceștia” (ANSJ Dolj, Fortunescu D. Constantin, Pachet II; dosar 134/1937, f. 2).

²⁹ *Ibidem*, Pachet II, dosar 29/1931, f. 1.

³⁰ *Ibidem*, dosar 133/1937, f. 2.

³¹ *Ibidem*.

³² Florea Firan, *Presa craioveană 1838–2007*, Craiova, Fundația – Editura Scrisul Românesc, 2007, p. 53; Nerva Hodoș, Alexandru-Sadi Ionescu, *Publicațiunile și periodice românești (ziare, gazete, reviste). Descriere bibliografică*, cu o introducere de Ion Bianu, tom. I *Catalog alfabetic 1820–1906*, București, 1913, p. 156.

scurtă existență (1 decembrie 1905–1 martie 1906), în paginile acestei publicații, alături de poezie și proză, s-au regăsit numeroase traduceri ale operelor unor autori străini precum Schiller, Jean Rameau și J.H. Rosny³³.

În anul 1919, ajutat de Sm. Brădișteanu, I. Corâciu, Fl. Rădulescu, dar și de alți învățători craioveni, C.D. Fortunescu a înființat revista „Gazeta școlii”. Aceasta a apărut până în anul 1946. În paginile sale au fost incluse și studii privind reorganizarea învățământului, crearea unei Confederații a Muncii Intelectuale, codificarea legilor și regulamentelor privitoare la învățământ și colaborarea efectivă și profitabilă pentru educație între școală și familie³⁴.

În anul următor, grație eforturilor depuse de C.D. Fortunescu, a apărut o nouă revistă, „Lumina satelor”, ce avea deviza „Prin lumină la cultură” și „Prin adevăr la dreptate”. Încă din primul număr (7 ianuarie 1920), fondatorul expunea adevăratul scop al revistei: cultivarea spiritului național și ridicarea culturală, prin școală, a satului românesc: „Vrem ca Lumina satelor să-și merite mai întâi numele, adică să ajungă a împărți cu dărnicie lumină din lumina ei în orice cămin țărănesc. Pentru aceasta, ea va căuta, va strânge de prin cărți și vă va spune câte lucruri de seamă se petrec prin lumea largă și ce născociri ale științei au mai ieși la iveală; ca albină ce culege mierea din fel de fel de flori, va alege din isvoade vechi și din scrieri mai noi povestiri și versuri pe care să le citești cu plăcere și cu folos, vă va da sfaturi și învățături pentru îngrijirea sănătății și a gospodăriilor dumneavoastră”³⁵. Din păcate, revista a avut o existență scurtă, în aprilie 1920, încetându-și apariția³⁶.

La 2 aprilie 1922, Constantin D. Fortunescu a fondat la Craiova, împreună cu Ion B. Georgescu, C. Gerota, George Murnu, Ion Dongorozi și Elena Farago, revista literară „Năzuința. Literatură. Științe. Arte”. Aceasta a avut o apariție lunară și a fost tipărită în tipografia Editurii Samitca din Craiova³⁷. În anul 1925 a fuzionat cu revista „Suflet românesc”, primind denumirea de „Năzuința românească”³⁸. Și-a încetat apariția în mai 1929³⁹. De-a lungul celor șapte ani de existență, la această publicație au colaborat Simion Mehedinți, Ion Barbu, Camil Petrescu, Ion Pillat⁴⁰.

La 6 martie 1931, datorită eforturilor susținute ale lui C.D. Fortunescu și Constantin Moisil, a fost înființată, la Craiova, Direcția regională a Arhivelor Statului care avea ca obiectiv „luarea în depozit, pentru păstrare și folosință a particularilor și a studiosilor istoriei naționale, toate actele și documentele păstrate în arhivele prefecturilor, primăriilor, tribunalelor și judecătoriilor din întreg cuprinsul celor cinci județe oltene”⁴¹, care se ridicau la 500.000 de dosare și 20.000 de condici. În

³³ Florea Firan, *op. cit.*, pp. 53–54.

³⁴ Ioan Anastasia, *op. cit.*, pp. 44–45.

³⁵ *Ibidem*, p. 46.

³⁶ *Ibidem*, p. 45.

³⁷ ANSJ Dolj, Studii. Articole. Monografii, dosar 47, f. 4; Florea Firan, *op. cit.*, p. 122.

³⁸ *Ibidem*, p. 124.

³⁹ *Ibidem*, p. 122.

⁴⁰ Gheorghe Pârnuță, Nicolae Andrei, *Istoria cărții, presei și tiparului din Oltenia*, Craiova, Editura Scrisul Românesc/Editura „Oltenia”, 1993, p. 359.

⁴¹ Mihaela Damean, Ramona Hogiu, *Scurt istoric al Arhivelor Craiovene*, în „Oltenia. Studii. Documente. Culegeri”, seria a III-a, an X, 2006, p. 17.

funcția de director, așa cum rezultă și din scrisoarea lui Constantin Moisil, din 14 martie, a fost numit C. D. Fortunescu: „Felicitările mele pentru succesul ce l-au avut cu privire la înființarea Direcției Arhivelor Statului din Craiova. Am fost pe la minister și am vorbit pentru aranjarea definitivă a chestiunii. Am făcut și un raport în scris și am propus numirea aceluiași personal pe care îl propusesem și înainte, d-ta ca director”⁴². Noua instituție avea să-și înceapă activitatea la 15 martie „idele lui Marte”. La direcția regională a Arhivelor urmau să-și mai desfășoare activitatea C.S. Nicolăescu-Plopșor, în calitatea de subdirector, Ion Câncea, ca palograf, și Ion Donat, ca impegat⁴³.

O primă problemă cu care s-a confruntat C.D. Fortunescu a fost găsirea fondurilor necesare în vederea amenajării depozitelor de arhivă și a biroului directorial în cele două camere puse la dispoziție de Prefectura Dolj. Prefectura Dolj oferise Casa Băniei, din strada Matei Basarab nr. 26⁴⁴.

Cu numeroase probleme avea să se confrunte Direcția Arhivelor Statului și în anii următori. În anul 1932, C.D. Fortunescu s-a plâns chiar regelui Carol al II-lea, susținând că instituția pe care o conducea nu mai putea achita salariile personalului care își desfășura activitatea aici, deoarece Nicolae Iorga, ministrul Instrucțiunii Publice, nu prevăzuse în bugetul Ministerului suma de 150.000 de lei necesară plății „a doi arhivari și doi servitori”⁴⁵. Nedorind să închidă Direcția Arhivelor Statului din Craiova, Fortunescu s-a văzut nevoit să apeleze la Primărie și Prefectură, solicitându-le acordarea unor subvenții pentru ca instituția creată de numai doi ani să-și poată continua activitatea, pe motiv că „o zi măcar de aș fi închis Arhivele, multe procese ar fi fost oprite din cursul lor, împricinații ar fi fost puși pe drumuri și păgubiți prin neputința de aș scoate la timp copii după actele aflate în depozitele instituției și care le erau absolut necesare”⁴⁶. În anul 1932, s-a adresat Prefectului județului Dolj, Constantin Potârcă, cerând „să subvenționeze instituția cu o cât mai generoasă sumă”. A primit din Partea Prefecturii o subvenție de 20.000 de lei, plățibili în două tranșe. Întrucât suma primită nu acoperea toate cheltuielile, C.D. Fortunescu a ales să plătească personalul instituției din propriul salariu⁴⁷.

C.D. Fortunescu a întreprins acțiuni hotărâte împotriva intenției primăriei de a închide arhivele craiovene recent înființate și de a demola Casa Băniei. Pentru ca eforturile sale să aibă un rezultat pozitiv, profesorul craiovean a încercat să atragă de partea sa numeroase personalități ale vremii. La 7 septembrie 1932 s-a adresat

---

⁴² ANSJ Dolj, Fortunescu D. Constantin, Pachet III, dosare 669/1931, f.1; 670/1931, f. 1; N.G. Dinculescu, *Arhivele Statului din Oltenia*, în „Revista Arhivelor”, an III, nr. 6–7, 1936–1937, p. 101; Ion Sgaibă, *Constantin D. Fortunescu – spirit polivalent*, în „Oltenia. Studii. Documente. Culegeri”, seria a III-a, an X, 2006, p. 61.

⁴³ Corneliu Mihai Lungu, *Arhivele Olteniei la 75 de ani*, în „Oltenia. Studii. Documente. Culegeri”, seria a III-a, an X, 2006, p. 8.

⁴⁴ ANSJ Dolj, Fortunescu D. Constantin, Pachet III, dosar 670/1931, f. 1.; Pachet III, dosar 669/1931, f. 1.

⁴⁵ Ion Sgaibă, *op. cit.*, p. 62.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 63.

⁴⁷ Mihaela Damean, Ramona Hogiu, *op. cit.*, p. 18.

președintelui Consiliului Legislativ din București, cerându-i să intervină pe lângă autoritățile statului pentru a împiedica cedarea de către Ministerul Instrucțiunii Publice către Primăria din Craiova a terenului „cu imobilele sale din jurul bisericii Sf. Dumitru” și Arhivelor Statului⁴⁸. Primăria își exprimase intenția de a demola o parte din clădirile aflate pe acest teren, pe motiv că era în stare de ruină, și de a construi în locul lor un parc public. Printre imobilele care urmau să fie demolate se număra și Casa Băniei⁴⁹. Adrese similare au fost înaintate medicului Amza Jianu și ministrului Instrucțiunii Publice. În acestea, directorul Arhivelor craiovene solicita sprijin în încercarea sa de a salva clădirea veche a Băniei Craiovei⁵⁰. Prin opoziția sa activă și hotărâtă, C.D. Fortunescu a obținut modificarea articolului care prevedea posibilitatea demolării Casei Băniei.

Starea clădirii Casei Băniei era destul de proastă, iar aceasta l-a determinat pe profesorul Fortunescu să facă plângeri repetate la primăria orașului. Având funcția de director (fiindcă Arhivele Statului erau adăpostite în edificiul Casei Băniei), acesta a solicitat repararea acoperișului, căci documentele depozitate și clădirea istorică erau amenințate cu distrugerea.

În ciuda tuturor acestor eforturi, C.D. Fortunescu a devenit victima presiunilor politice exercitate de parlamentarii doljeni, fiind înlocuit, în ianuarie 1933, cu profesorul C.S. Nicolăescu-Plopșor⁵¹.

Perioada de directorat, de aproape doi ani (martie 1931–ianuarie 1933), la Direcția Județeană a Arhivelor Naționale i-a adus lui C.D. Fortunescu numeroase probleme în anii ce au urmat. După cum rezultă dintr-o scrisoare pe care profesorul craiovean i-a trimis-o marelui istoric Nicolae Iorga, a fost acuzat de Brenner, colaborator al ziarului „Depeșa”, că în perioada în care a deținut funcția de director al Direcției Județene a Arhivelor Statului ar fi prejudiciat instituția cu suma de 138.476 de lei⁵².

C.D. Fortunescu a militat, alături de alți oameni de cultură craioveni, și pentru înființarea unei instituții de învățământ superior la Craiova.

În martie 1923, a publicat în paginile revistei „Arhivele Olteniei” un studiu intitulat *A 5-a universitate națională*. După ce își punea întrebarea firească „Oare dacă e vorba să se înființeze undeva o nouă universitate în țară, unde ar fi mai logic și mai potrivit să se facă aceasta, decât în capitala Olteniei?”⁵³, aducea numeroase argumente, încercând să determine autoritățile să accepte înființarea unei universități la Craiova. Dintre acestea cele mai importante se refereau la poziția geografică a Craiovei și la tradiția culturală a locului: „Să privească doar cineva harta regatului, și îi va sări în ochi faptul că între Cluj și București și de pe această linie spre apus, cam o treime din țară nu are nici o universitate, în vreme ce în

⁴⁸ ANSJ Dolj, Fortunescu D. Constantin, Pachet II, dosar 109/1932, f. 1

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ *Ibidem*, Pachet II, dosar 110/1932, f. 1; Pachet II, dosar 111/1932, f. 1..

⁵¹ Mihaela Damean, Ramona Hogiu, *op. cit.*, p. 18.

⁵² ANSJ Dolj, Fortunescu D. Constantin, Pachet II, dosar 133/1937, f. 2.

⁵³ C.D. Fortunescu, *A 5-a universitate națională*, în „Arhivele Olteniei”, an II, nr. 6, 1923, p. 148.

restul teritoriului sunt patru înalte instituțiuni culturale superioare. Iar punctul mai central al acestei părți de țară lipsită de universitate este tocmai Craiova. Pozițiunea acestui oraș măricel, tradițiunea sa culturală și mai cu seamă caracterul pronunțat românesc, mai bine păstrat decât în orice altă regiune îl impune alegerei noastre mai presus de toate combinațiile trecătoare ale guvernului. Și nicăieri nu s-ar putea româniza mai curând decât în această Oltenie conservatoare, elementele neromânești ce ne-ar veni la Universitatea Craiovei”⁵⁴.

Pentru ca propunerea sa să aibă și un impact mai mare asupra oamenilor politici din acea perioadă, C.D. Fortunescu a încercat să atragă de partea sa și alte personalități ale vremii, precum generalul Rudeanu și matematicianul Gheorghe Țițeica.

În mai 1928, cu prilejul întâlnirii de 35 de ani a promoției 1885–1889 a Liceului Carol I, C.D. Fortunescu a reiterat chestiunea înființării unei Universități la Craiova⁵⁵. La 26 noiembrie 1928, împreună cu Charles Laugier și Dem. D. Stoenescu, C.D. Fortunescu a redactat o petiție adresată ministrului Instrucțiunii Publice, dr. Constantin Angelescu, solicitând înființarea unui învățământ de grad superior la Craiova. În februarie 1929, cunoscutul profesor craiovean a organizat o adunare a oamenilor de cultură și de știință din Oltenia, unde a fost dezbătută și chestiunea înființării unei universități la Craiova. În martie același an, C.D. Fortunescu a pledat pentru crearea universității și în fața Consiliului de Miniștri, Adunării Deputaților, Senatului și Ministrului Instrucțiunii Publice. Și după ieșirea sa la pensie, C.D. Fortunescu a continuat să militeze pentru universitatea craioveană. În 1943, a participat, alături de medicul Mihai Cănciulescu și pr. Constantin Brânzeiu, la întrunirile publice ținute în cele cinci capitale ale județelor Olteniei, cu scopul revendicării publice a unui început de învățământ superior pentru această parte a țării.

O realizare de seamă a lui C.D. Fortunescu rămâne înființarea, alături de alți oameni de cultură craioveni, în ianuarie 1915, a filialei Craiova a Societății „Prietenii Științei”, care își propunea „să reunească toate persoanele dornice de răspândirea cunoștințelor teoretice și practice ale tuturor științelor”⁵⁶. La 29 ianuarie 1915, în cancelaria Liceului Carol I a fost ales Comitetul director al secțiunii locale a Societății „Prietenii Științei”. Acesta era format din general dr. Ion Vercescu–președinte de onoare, dr. Charles Laugier–președinte activ, ing. Constantin Moisescu și dr. Voiculescu–vicepreședinți, C.D. Fortunescu și Nicolae Popescu–secretari⁵⁷. Activitatea filialei Craiova a debutat la 8 februarie același an prin deshiderea seriei de conferințe și prelegeri săptămânale susținute de personalități ale vieții științifice și culturale românești. Conferințele se desfășurau, duminica,

⁵⁴ *Ibidem*, p. 148–149; Ioan Anastasia, *op. cit.*, p. 40–41.

⁵⁵ C.D. Fortunescu, *O reuniune colegială*, în „Arhivele Olteniei”, an VII, nr. 37–38, 1928, pp. 350–351.

⁵⁶ Oltalia Gherge, *Societatea „Prietenii Științei” permanență culturală de prestigiu în viața Olteniei (1915–1940)*, în „Oltenia. Studii și comunicări”. Seria Arheologie-Istorie, an XI, 1999, p. 123.

⁵⁷ *Ibidem*.

între orele 11–12, în amfiteatrul Liceului Carol I din Craiova. În iulie 1916, odată cu intrarea României în primul război mondial, filiala și-a întrerupt activitatea. Și-a reluat-o la 22 ianuarie 1919, când a fost adoptat un nou statut și a fost ales un nou comitet director⁵⁸. De această dată, C.D. Fortunescu avea să îndeplinească funcția de vicepreședinte, alături de Marius Metzulescu. La conducerea filialei a rămas tot doctorul Charles Laugier⁵⁹. În anul 1934, C.D. Fortunescu a devenit directorul filialei Societății „Prietenii Științei”, pe care a condus-o până în anul 1940, când, datorită declanșării celui de-al Doilea Război Mondial, aceasta a fost nevoită să-și înceteze activitatea. În perioada în care s-a aflat în fruntea filialei, cunoscutul profesor a acționat pentru strângerea de fonduri în vederea realizării a două busturi dedicate lui George M. Fontanini și Mihail Strajan. Eforturile sale nu au fost zadarnice. La 27 noiembrie 1938, în prezența generalului R. Scărișoreanu, rezidentul regal al Ținutului Olt, a membrilor Societății „Prietenii Științei”, a profesorilor și elevilor de la Colegiul „Carol I”, au fost dezvelite cele două busturi⁶⁰.

C.D. Fortunescu a susținut numeroase conferințe în cadrul filialei Craiova a Societății „Prietenii Științei”. Dintre acestea menționăm: *Arta și războiul* (8 martie 1915), *Viața și opera pictorului Nicolae Grigorescu* (4 noiembrie 1915), *Literatura războiului nostru* (17 februarie 1919), *Nicolae Bălcescu* (16 noiembrie 1919), *O călătorie în Extremul Orient* (14 decembrie 1919), *Arta și civilizația* (6 iunie 1920), *Marele mister* (30 ianuarie 1921), *Viața și moravurile din Japonia* (15 aprilie 1921), *Luxemburgul (Dintr-o țară necunoscută)* (6 noiembrie 1921), *Zece ani de la moartea lui Caragiale* (11 iunie 1922), *Opera lui I. Caragiale* (25 februarie 1923), *Gheorghe Lazăr* (11 noiembrie 1923), *Comemorarea lui Dimitrie Cantemir* (30 decembrie 1923), *Lirismul lui Eminescu* (3 martie 1924), *Comemorarea lui Vlahuță* (9 noiembrie 1924), *Bătrânețe* (20 decembrie 1925), *Mănăstirea Tismana* (14 noiembrie 1926), *Haralamb Lecca* (18 ianuarie 1927), *Un ucenic al neamului* (27 februarie 1927), *Cultură și civilizație* (3 aprilie 1927), *Romantismul* (30 noiembrie 1927), *Ce e spiritismul?* (3 decembrie 1927), *Comemorarea regelui Ferdinand* (10 mai 1928), *Ritmul evoluției literaturii române* (3 martie 1929), *Poetul Vlahuță* (23 decembrie 1929), *Iulia Hasdeu* (10 martie 1930), *Mistral* (1 decembrie 1930), *Virgilius și Mistral* (20 decembrie 1930), *Din istoria învățământului craiovean* (25 octombrie 1931), *B.P. Hașdeu și pictorul Nicolae Grigorescu* (13 noiembrie 1932), *Călătorie în lumea cărților* (2 aprilie 1933), *La moartea poetului Cincinat Pavelescu* (27 ianuarie 1935), *Țiparul și presa în Oltenia* (15 decembrie 1935), *Italia de zi* (25 ianuarie 1936)⁶¹.

Cea mai importantă realizare a oamenilor de cultură craioveni care își desfășurau activitatea în cadrul filialei Craiova a Societății „Prietenii Științei” a reprezentat-o înființarea, în ianuarie 1922, a revistei „Arhivele Olteniei”, condusă de dr. Charles Laugier și de un comitet alcătuit din Ștefan Ciuceanu, T.G. Bulat.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 124.

⁵⁹ ANSJ Dolj, Studii. Articole. Monografii, dosar 44, f. 11.

⁶⁰ Otilia Gherghe, *op. cit.*, p. 126.

⁶¹ ANSJ Dolj, Studii. Articole. Monografii, dosar 44, f. 19–45.

Secretar de redacție a fost numit C.D. Fortunescu⁶². Potrivit fondatorilor, scopul revistei era „să noteze toate mișcările de actualitate și mai cu seamă să cerceteze și să publice materialul documentar pentru trecutul Olteniei”⁶³. Pentru realizarea acestui obiectiv, directorul Charles Laugier și secretarul de redacție C.D. Fortunescu făceau apel la toți „cei care ne pot spune lucruri interesante în privința Olteniei să ne dea o mână de ajutor, să colaboreze la Arhivele Olteniei”⁶⁴. În anul al II-lea al apariției (1923), C.D. Fortunescu a fost delegat cu conducerea revistei. În Comitetul de redacție au fost cooptați noi membri: C.I. Karadja (Grumăzești-Neamț), C.V. Obedeanu (București), Traian Simu (Lugoj), D. Izvirceanu și R.S. Molin (Oravița), G. Mil-Demetrescu și D.D. Stoenescu (Craiova), M. Roska (Cluj), Lucian Costin (Caransebeș), I.C. Băcilă (București). Abnegația și dăruirea cu care C.D. Fortunescu s-a ocupat de revistă l-au determinat pe dr. Charles Laugier să-l numească, în decembrie 1925, pe cunoscutul profesor craiovean ca director titular al revistei „Arhivele Olteniei”. A păstrat această funcție până în anul 1946 când revista și-a încetat apariția. Începând cu 1 ianuarie 1926, în comitetul redacțional au fost cooptați Teodor Bălășel (Râmnicu Vâlcea), I.B. Georgescu (Craiova), Constantin Lăcrișeanu (Drobeta Turnu Severin), Iuliu Moșil (București), Al. A. Vasilescu (Târgoviște), A. Vincenz (Craiova). În anul următor, C.D. Fortunescu a reușit să coopteze în comitet și pe slavistul Stoica Nicolaescu. Între anii 1930–1933, comitetul de redacție se mărește odată cu venirea lui Aurelian Sacerdoțeanu, Emil Vârtosu, I. V. Căncea, Grigore Florescu, M. Popescu, I.C. Filitti, Dumitru Berciu (București), Sică Georgescu, M.D. Ioanid, Ion Donat, Ion Atanasescu (Craiova) și Dumitru Tudor (Caracal). Începând cu anul 1938, pe coperta revistei nu au mai fost menționate numele celor care făceau parte din comitetul de redacție⁶⁵.

Fostul director Charles Laugier a predat conducerea revistei lui C.D. Fortunescu, printr-o scrisoare deschisă, adevărat manifest al revistei: „Scumpe amice. De la înființarea Arhivelor Olteniei ai fost alături de mine. Secretar de redacție în primul an, stăruința ta la redacție m-a îndemnat ca, din al doilea an chiar, să împart cu tine cinstea de director al revistei. Munca dată din două la început, a rămas din al treilea an întreagă asupra ta. În alături împrejurări, socotesc că pentru anul ce vine – al V-lea – se cade să-ți las nu numai munca, dar și înalta cinste de a conduce revista noastră. Vei fi dar bun ca, începând cu numărul din ianuarie 1926, să rămâi ca singur director al revistei”⁶⁶.

În perioada în care a activat ca director, C.D. Fortunescu a acționat permanent pentru îmbogățirea aspectului și conținutului revistei. Astfel, publicația „Arhivele Olteniei” urma să aibă următoarele rubrici: Studii și cercetări, Oltenia

---

⁶² Florea Firan, *op. cit.*, p. 137.

⁶³ Tudor Nedelcea, *Contribuția revistei „Arhivele Olteniei” la păstrarea și valorificarea materialului documentar*, în „Oltenia. Studii și comunicări”. Seria Istorie–Etnografie, IV, 1982, p. 137.

⁶⁴ Charles Laugier, *Primul cuvânt*, în „Arhivele Olteniei”, an I, 1922, nr. 1, p. 3.

⁶⁵ Ioan Anastasia, *op. cit.*, p. 66.

⁶⁶ *Redacționale*, în „Arhivele Olteniei”, an VI, nr. 21–22, 1925, p. 531; Ioan Anastasia, *op. cit.*, p. 65.

istorică, Oltenia arheologică, Oltenia folcloristică, Oltenia literară și artistică, Oltenia naturalistă, Note și comunicări și Recenzii.

Criza economică cu care România s-a confruntat, în perioada 1929–1933, a afectat publicarea revistelor de cultură, multe dintre ele fiind nevoite să-și înceteze apariția. Dorind ca revista pe care o conducea să apară în continuare, începând cu anul 1930, C.D. Fortunescu, a fost nevoit să facă apel la diferite fundații și societăți pentru a încerca să obțină fonduri în acest sens. La începutul lunii februarie 1930, s-a adresat conducerii Fundației „Regele Ferdinand I” solicitând acordarea „unui ajutor pentru continuarea acestei publicațiuni”⁶⁷. Insistențele lui Fortunescu nu au rămas fără rezultat. La 21 februarie 1930, Fundația a acordat suma de 50.000 de lei necesară publicării revistei în acest an⁶⁸. Aceeași fundație va acorda revistei sprijin financiar și în anul 1932. Suma alocată, la 26 aprilie 1932, s-a ridicat la 10.000 de lei⁶⁹. La 10 februarie 1934, C.D. Fortunescu s-a adresat Uniunii și Ligii Societății Româno-Africane INC, solicitând subvenționarea revistei „Arhivele Olteniei”. La 6 martie același an, conducerea acestei Ligi a răspuns profesorului craiovean că nu dispune de fonduri pentru a putea sprijini apariția revistei⁷⁰.

Lipsa fondurilor necesare editării revistelor s-a acutizat și mai mult după declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial și instaurarea regimului comunist. Multe dintre publicațiile care reușiseră să-și continue apariția și după criza economică din 1929–1933, acum s-au văzut nevoite să-și înceteze activitatea. În aceeași situație s-a aflat și revista „Arhivele Olteniei”. Dacă până în 1940, aceasta a avut o apariție trimestrială, începând cu acest an a fost editată doar într-un singur număr⁷¹. În anul 1946, în ciuda tuturor eforturilor depuse de C.D. Fortunescu, revista „Arhivele Olteniei” revista a încetat să mai fie publicată.

În ceea ce-l privește pe C.D. Fortunescu, în afara obligațiilor care îi reveneau ca director adjunct, apoi ca director al revistei, a publicat, de-a lungul a peste două decenii, în „Arhivele Olteniei” 135 de note critice pe marginea cărților, 1058 de recenzii ale cărților primite la redacție, 142 de prezentări de note de reviste și 35 note variate⁷².

Lui C.D. Fortunescu i se datorează și realizarea unei *Bibliografii exhaustive a revistei „Arhivele Olteniei”*. Lucrarea de peste 1000 de pagini a rămas, din păcate, nepublicată. În prezent, manuscrisul se află în colecția Bibliotecii Naționale a României⁷³.

Ca o recunoaștere a meritelor sale, cunoscutul profesor craiovean a primit, de-a lungul carierei sale, numeroase premii și distincții, atât din țară cât și din străinătate. Din partea autorităților române a primit Ordinul „Coroana României” în

⁶⁷ ANSJ Dolj, Fortunescu D. Constantin, Pachet II, dosar 26/1930–1932, f. 1.

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ *Ibidem*, f. 2.

⁷⁰ *Ibidem*, dosar 115/1934, f. 1.

⁷¹ Ioan Anastasia, *op. cit.*, p. 66.

⁷² *Ibidem*, p. 68.

⁷³ *Ibidem*, p. 71.

grad de cavaler (22 iulie 1904), Medalia jubiliară „40 de ani de domnie ai regelui Carol I” (1 ianuarie 1906), Răsplata muncii pentru învățământ, clasa a II-a (15 septembrie 1907), Ordinul „Răsplata muncii pentru 25 de ani în serviciul Statului” (23 februarie 1932), Răsplata muncii pentru învățământ clasa I (15 iunie 1932)⁷⁴. C.D. Fortunescu a fost răsplătit și de Academia franceză, fiind declarat, la 23 februarie 1928, ofițer al acestei Academii. În septembrie 1925, avea să primească din partea regelui Serbiei Ordinul „Sf. Sava” clasa a IV-a⁷⁵.

C.D. Fortunescu a încetat din viață la 21 septembrie 1965 la București, la Institutul de Geriatrie „Ana Aslan”. Își doarme somnul de veci, așa cum menționează profesorul craiovean Nicolae Andrei, în Cimitirul Sineasca, „străjuțit de o cruce pe care timpul a îmbrăcat-o cu haina groasă a mușchiului de pădure verde-arămiu”⁷⁶, într-un cavou pe care este gravat un frumos epitaf: „În mormânt eu nu sunt/Ci un pumn de pământ/Căci, de trup liberat, am zburat/Spirit pur, duh curat./ Azi plutesc, fugar ceresc,/Într-un plan trăiesc./Așteptând iar să fiu, bine știu/ Reîntrupat, mai târziu, să fiu/Ca să pot, cum socot,/Progresând întru tot/Să mă înalț, unde nu-s/Tot mai sus, de la om la Isus”⁷⁷.

Bibliografie

- ANSJ Dolj, Colecția Registrelor de Stare Civilă. Registrul pentru născuți pe anul 1874, comuna Craiova, 1874, f. 81v.
- ANSJ Dolj, Fortunescu D. Constantin, Pachet I, dosare 3/1901, f. 1; 3/1904, f. 1; 14/1904, f.1; 15/1907, f. 1; Pachet II, dosare 8/1920, f. 1–4; 26/1930–1932, f. 1–2; 29/1931, f. 1; 109/1932, f. 1; 110/1932, f.1; 111/1932, f. 1; 115/1934, f. 1; 133/1937, f. 1–2; 134/1937, f. 1–2; Pachet III, dosare 669/1931, f.1; 670/1931, f. 1.
- ANSJ Dolj, Studii. Articole. Monografii, dosare 44, f. 11–45; 47, f. 4.
- ANSJ Dolj, Liceul Militar „D.A. Sturdza”, Registrul 14/1881–1914, f. 115–116.
- Anastasia, Ioan, *C.D. Fortunescu – un spirit polivalent. Studiu monografic*, Craiova, Editura Aius, 2007.
- Andrei, A. Nicolae, *Istoria învățământului din Craiova*, vol. II 1864–1918, Craiova, Editura Alma, 2005.
- Andrei, A. Nicolae, *Constantin D. Fortunescu (1874–1965). Contribuții la cunoașterea istoriei cărții și tiparului în Țările Române*, în vol. *Valori bibliofile din patrimoniul cultural național*, nr. 15 (2008), pp. 11–16.
- Băciuț, Nicolae, *O istorie a literaturii române contemporane în interviuri*, vol. I, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2005.
- Cernătescu, Viorica, *Începutul studiului limbii franceze în cadrul liceului „N. Bălcescu” din Craiova*, în vol. *Omagiu Liceului „Nicolae Bălcescu” din Craiova la cea de-a 160-a aniversare*, Craiova, 1977, pp. 406–412.

⁷⁴ Idem, Liceul Militar „D.A. Sturdza”, Registrul 14/1881–1914, f. 115–116.

⁷⁵ Ion Anastasia, *op. cit.*, p. 48.

⁷⁶ Nicolae Andrei, *Constantin D. Fortunescu (1874–1965). Contribuții la cunoașterea istoriei cărții și tiparului în Țările Române*, în vol. *Valori bibliofile din patrimoniul cultural național*, pp. 13–14.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 14.

- Dinculescu, N.G., *Arhivele Statului din Oltenia*, în „Revista Arhivelor”, an III, nr. 6–7, 1936–1937, pp. 99–103.
- Damean, Mihaela, Hogiu Ramona, *Scurt istoric al Arhivelor Craiovene*, în „Oltenia. Studii. Documente. Culegeri”, seria a III-a, an X, 2006, pp. 14–21.
- Firan, Florea, *Presa craioveană 1838–2007*, Craiova, Fundația-Editura Scrisul Românesc, 2007.
- Fortunescu, C.D., *A 5-a universitate națională*, în „Arhivele Olteniei”, an II, nr. 6, 1923, pp. 148–149.
- Fortunescu, C.D., *O reuniune colegială*, în „Arhivele Olteniei”, an VII, nr. 37–38, 1928, pp. 350–351.
- Gherghe, Oltilia, *Societatea „Prietenii Științei” permanentă culturală de prestigiu în viața Olteniei (1915–1940)*, în „Oltenia. Studii și comunicări”. Seria Arheologic-Istorie, an XI, 1999, pp. 123–126.
- Hodoș, Nerva, Ionescu, Alexandru-Sadi, *Publicațiunile și periodice românești (ziare, gazete, reviste). Descriere bibliografică*, cu o introducere de Ion Bianu, tom. I *Catalog alfabetic 1820–1906*, București, 1913.
- Laugier, Charles, *Primul cuvânt*, în „Arhivele Olteniei”, an I, 1922, nr. 1, p. 3.
- Lungu, Corneliu Mihai, *Arhivele Olteniei la 75 de ani*, în „Oltenia. Studii. Documente. Culegeri”, seria a III-a, an X, 2006, pp. 5–10.
- Nedelcea, Tudor, *Contribuția revistei „Arhivele Olteniei” la păstrarea și valorificarea materialului documentar*, în „Oltenia. Studii și comunicări”. Seria Istorie-Etnografie, IV, 1982, pp. 137–140.
- Pârnuță, Gheorghe, Andrei Nicolae, *Istoria cărții, presei și tiparului din Oltenia*, Craiova, Editura Scrisul Românesc/Editura „Oltenia”, 1993.
- Sgaibă, Ion, *Constantin D. Fortunescu – spirit polivalent*, în „Oltenia. Studii. Documente. Culegeri”, seria a III-a, an X, 2006, pp. 55–64.